

ALOJZ BENAC
(1914–1992)

U Sarajevu je, u kojemu je proveo sav svoj vijek znanstvenika – arheologa, početkom 1992. godine (6. ožujka), nakon kraće bolesti, za sve koji su ga poznavali neočekivano, preminuo akademik Alojz Benac, redoviti član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine i dopisni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Rođen je 20. listopada 1914. godine u Plehanu kod Dervente u Bosni, u hrvatskoj obitelji podrijetlom iz Hrvatskog primorja. Gimnaziju je pohađao u Vinkovcima, Derventi, Visokom i Zagrebu, u kojemu je i maturirao. Na Sveučilištu u Beogradu studirao je i diplomirao klasičnu filologiju i arheologiju. Neko je vrijeme bio nastavnikom klasičnih jezika, posebno na gimnazijama u Travniku i u Mostaru. Od 1947. godine puna dva desetljeća djeluje u Zemaljskom muzeju u Sarajevu, na kojem započinje svoju plodnu znanstvenu, arheološku djelatnost. Niz godina obavljao je i dužnost direktora u toj renomiranoj arheološkoj ustanovi. Usporedo s radom u Zemaljskom muzeju od 1954. godine nastavnik je arheologije na Filozofskom fakultetu u Sarajevu na koji 1967. godine potpuno prelazi kao redoviti sveučilišni profesor.

Benčeva rodna Bosna bila je, dakako, protagonistom i središtem svih njegovih znanstvenih aktivnosti, ona je u mnogim područjima – u prvom redu za prethistorijske kulture i za antičko razdoblje – bila i ključem za rješavanje mnogobrojnih povijesnih i kulturnih problema tih davnih civilizacijskih epoha. Bosansko–hercegovačko područje sa svojim graničnim zonama, među kojima su i periferni dalmatinski krajevi, bilo je osobito plodonosan teren za ilirološka istraživanja pa se prava ilirološka znanost u tom kontekstu znanstvena djelovanja mogla baš tu snažno i afirmirati, iako su joj korijeni već prije nikli i izvan tih par excellence ilirskih prostora. A. Benac je tome i osobno obilno pridonosio kroz sve faze svoje bogate i plodne stručne i znanstvene karijere i kroz institucije u kojima je stručno djelovao.

Njegova stručna karijera, životni put i znanstveni razvoj prolaze kroz iste etape kroz koje je prošao i velik broj naših znanstvenika, poznatih arheoloških djelatnika,

Alojz Benac

posebno Benčeve generacije: nastavnički rad na srednjim školama, muzejska djelatnost, put sveučilišnog nastavnika ili djelovanje u određenoj znanstvenoj, arheološkoj, ustanovi (institutu, zavodu ili sl.) te rad u stručnim ili znanstvenim udruženjima, a Benčevu slučaju i pružena mogućnost djelovanja u najvišoj znanstvenoj bosansko–hercegovačkoj ustanovi, Akademiji nauka i umjetnosti BiH. Ipak, među temeljnim etapama u kojima je znanstveno sazrijevao i iznimno uspješno djelovao potrebno je istaknuti njegov višegodišnji rad u Zemaljskom muzeju u Sarajevu, kojemu je niz godina bio na čelu i vidljivo ga znanstveno usmjerio (tu je također i višegodišnje uredništvo muzejskih publikacija, među kojima se ističe znanstveno ugledni »Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu«) te rad u okviru tad još mlade Akademije nauka i umjetnosti BiH (prije Naučnog društva BiH), u kojoj je kroz više godina obavljao najviše dužnosti (glavni tajnik, a zatim predsjednik), u okviru kojih je sa svojim najbližim suradnicima, raznih znanstvenih disciplina i profila (arheolozi, lingvisti, etnolozi, povjesničari i dr.) utemeljio danas u svijetu afirmirani Centar za balkanološka ispitivanja – nasljednik nekadašnjeg Balkanološkog instituta – kojemu je do 1989. godine bio na čelu vrlo uspješno koordinirajući njegove brojne aktivnosti. Benčeva je posebna zasluga što je u rad Centra, i kao osnivače i kao aktivne članove, uključio znanstvenike i izvan Bosne i Hercegovine kojima je program Centra bio i njihov vlastiti program znanstvenog istraživanja, posebno na polju paleobalkanistike.

Iza A. Benca ostao je ne samo impozantan broj njegovih osobnih znanstvenih djela – među kojima i više knjiga (sinteze, monografije) nego i mnogobrojne serije djela iz raznih područja arheološke znanosti kojima je on bio pokretačem, redaktorom a dakako i piscem. Među tim serijama valja spomenuti izdanja Zemaljskog muzeja o glasovitim bosansko–hercegovačkim stećcima – na kojem se polju također uspješno ogledao i kao autor – pa niz monografskih djela o poznatim arheološkim (prethistorijskim) nalazištima koje je sam istraživao (Lisičići, Hrustovača, Zelena pećina, Obre I, II, i dr.). Posebno valja istaknuti njegovu povijesnoarheološku – napose katalošku – obradu znamenite arheološke građe s Glasinca, gdje je u koautorstvu s B. Čovićem (Glasinac I – Bronzano doba i Glasinac II – Željezno doba) dao novu, potanko razrađenu kronologiju toga za ilirsku genezu i prošlost važnog bosanskog nalazišta, s novim pogledima na Ilire, njihovo formiranje i razvoj (Prediliri, Protoiliri, Iliri). No kao krunu sveukupnog rada A. Benca na polju prethistorijske arheologije uopće, povezanu s njegovom koncepcijom djelovanja Centra za balkanološka ispitivanja ANU BiH valja u prvi plan tog nezaobilaznog njegova djelovanja staviti doista monumentalno djelo arheologije uopće »Praistorija jugoslavenskih zemalja« (u pet tomova) kojim je i kao pokretač i kao organizator i kao urednik, a i kao autor ostvario kapitalni pothvat na planu arheološke znanosti uopće a posebno za njezino iznimno važno područje koje prati početke kulturnog života balkanskih naroda u tim dijelovima Europe i Sredozemlja. Osnivanjem i djelovanjem Centra za balkanološka ispitivanja pružila se i akademiku Bencu i osobno najbolja mogućnost za znanstveno djelovanje u okvirima Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine te drugih akademija znanosti i stručnih društava

u svijetu kojima je bio članom. Kao istaknutom znanstveniku posvećene su mu bile dvije Spomenice, s mnogobrojnim priložima kolega, prijatelja i znanstvenika iz najšireg europskog kruga arheologa, prva uz šezdesetu (Centar za balkanološka ispitivanja ANU BiH-a, 1976. god.) a druga uz sedamdeset i petu obljetnicu života (Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1991. godine), gotovo neposredno pred njegovu smrt.

Akademik Benac bio je mnogo povezan sa Zagrebom i s drugim gradovima u Hrvatskoj, surađujući široko s njihovim znanstvenim institucijama i znanstvenicima, posebno arheolozima, među kojima je imao velik broj poštovalaca i prijatelja. Napose valja istaknuti njegov povremeni rad kao sveučilišnog nastavnika na našim visokoškolskim ustanovama, primjerice na Filozofskom fakultetu u Zadru ili na postdiplomskom studiju o jadranskoj povijesnokulturnoj problematici Zagrebačkog sveučilišta u Dubrovniku. S hrvatskim a i drugim arheolozima sudjelovao je u radu više međunarodnih odbora za proučavanje prethistorije i protohistorije Jadrana pridonoseći tako suradnji i naše Akademije s akademijama u Heidelbergu i Rimu na zajedničkim planovima i zadacima na proučavanju davnih epoha na ovim europskim prostorima. Ne smije se mimoći ni uloga što ju je A. Benac imao u leksikografskom radu i njegovo aktivno sudjelovanje u izdavačkim pothvatima Leksikografskog zavoda »M. Krleža« u Zagrebu, u kojemu je bio predstavnikom Bosne i Hercegovine i glavnim redaktorom za tu republiku, uz obilnu aktivnost i kao autora mnogih važnih sintetskih priloga iz područja arheologije.

Gubitak koji je smrću akademika Alojza Benca pretrpjela bosanskohercegovačka sredina u času kad su se nad njom nadvili tmurni oblaci, najcrniji u njezinoj prošlosti, za hrvatski dio njena življa posebno je bolan i nenadoknadiv, jer je on svojim intelektualnim vrijednostima i znanstvenim profilom, posebno na polju arheologije, obilježio čitavu jednu epohu u Hrvata uopće.

Duje Rendić-Miočević